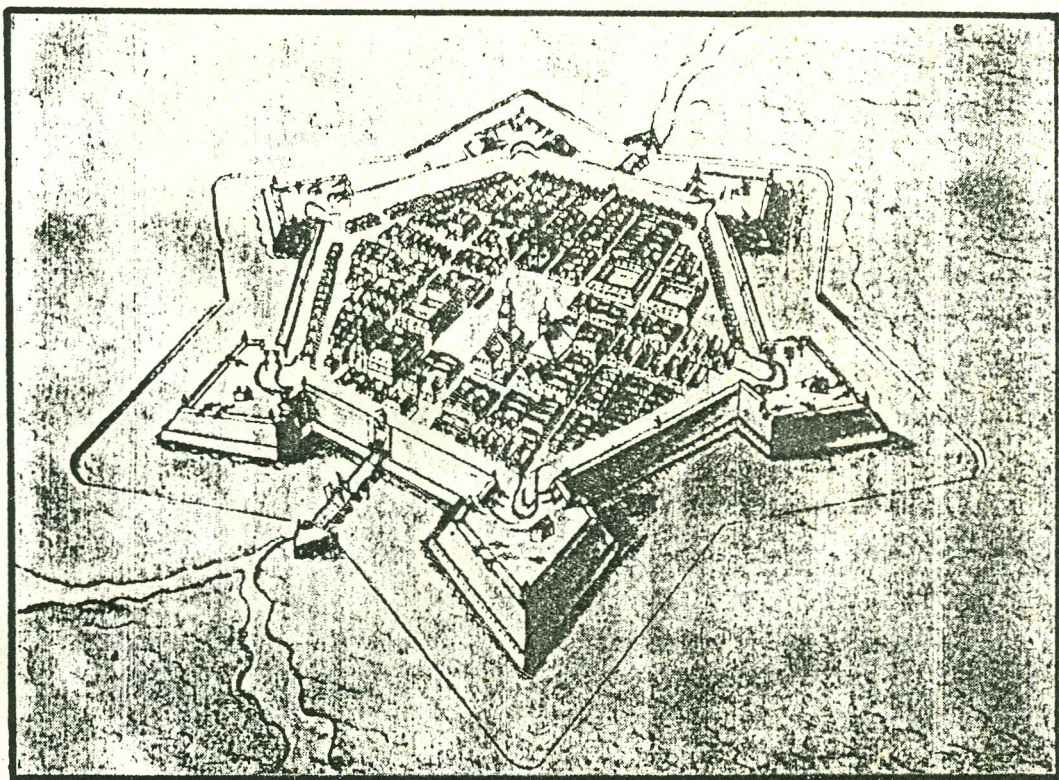

ÉRSEKÚJVÁR TÖRTÉNETE

diafilmen

1545-1724 1.rész

STRBA SÁNDOR

Érsekújvár története a diafilmen

1545 - 1724

I. rész

B E V E Z E T É S

"Historia est magistra vitae "

"A történelem az élet mestere "

Minden népnek kegyelettel kell őriznie azokat a történelmi-
leg jelentős helyeket, ahol az életét formáló események lejaj-
lottak, ahol kiemelkedő személyiségek születtek, éltek, dolgoztak
vagy nyugosszák örök álmukat.

"Akik nem emlékeznek a múltra, arra ítéltnek, hogy újra átél-
jék azt." E bölcs aforizmából kiindulva állítottam össze e dia-
filmsorozatot, egyben azzal a szándékkal, hogy bemutassam városom,
Érsekújvár színes és érdekes történetét a legrégibb kortól nap-
jainkig.

Ahhoz azonban, hogy megérthessük, miként lett a múltból a jelen,
a maga széleskörű történeti összefüggéseiben kell feltárni múlt-
tunkat és annak dicső hagyományait.

E sorozat I.része Érsekújvár történetének három, egymástól e-
léggé eltérő korszakát mutatja be: az elsőt a vár alapításáig
1545-ig; a másodikat 1545-től -1685-ig a török kiűzésig; a har-
madikat a vár felszabadulásától a vár lebontásáig, 1724-ig.

A történelmi tudat kialakulása, formálása szerves kapcsolatban
van mindazzal, ami a múltban haladó volt és gazdagította a tör-
ténelmi ismereteket. Éppen ezért nagyon fontos, hogy a felnövek-
vő nemzedék-főleg az ifjúság tudatában-meggyökerezzen a múlt ir-
ránti tisztelet, a dicső hagyományok ápolása és őrzése, hogy ez -
által is erősödjék és formálódjék öntudata, történelemszemléle-
te, a kultúra, az örök emberi értékek és más nemzetek iránti tisz-
telet.

Egy történész feladata, hogy dokumentumok, hiteles források felkutatásával, a múlt feltárásával lehetővé tegye a széles nyilvánosság számára dicső emlékeink megismerését.

E szerény összeállítással szeretnék hozzájárulni e nemes cél -
nak valóra váltásához.

A sorozat folytatásában Érsekújvár 1724-től kezdődő időszakának eseményeivel foglalkozom majd egészen a felszabadulásig_1945-ig.

ÉRSEKÚJVÁR TÖRTÉNETE DIAFILMEN

/ 1545 - 1724 /

/Rövid történeti áttekintés a vár alapításától a vár lebontásáig/

Érsekújvár története igen gazdag és színes múlttal rendelkezik. Városunk közvetlen környékén lakott területek voltak már az ókorban és a középkorban is. Erről tanúskodnak az archeológiai kutatások, temetkezési helyeken, ahol főleg szláv és avar sírgödröket tártak fel.

Városunk a XIII.századtól kezdve az esztergomi hercegprímási uradalom tartozéka, s területén négy kún település volt: Lék, Gúgh, Gyorok és Nyárhíd. Pontos helyükről sajnos semmiféle írásos emlék nem maradt fenn. Annyit azonban megerősítenek a történelmi feljegyzések, hogy a legjelentősebb és legnagyobb közülük Nyárhíd volt. Először mint község, a XVI.században már mezővárosként szerepelt: vámja, temploma, sőt négy keréken járó malma is volt. /mezőváros-városi kiváltságokkal felruházott nagyobb falusias település./

Amikor 1543.VIII.10-én a török elfoglalta Esztergomot, az Érsekújvár határában elterülő érseki birtokok és falvak védelem nélkül maradván ki voltak téve annak a veszélynek, hogy a portyázó törökök elpusztítják vagy kirabolják őket.

Ezért Várday Pál esztergomi érsek, hogy megvédje birtokát és jobbjait a török pusztítástól, 1545-ben megkezdte a Nyitra folyó bal partján Lék falu határában a léki vár építését. A várat saját költségén építtette fel és saját jövedelméből tartotta fenn. Egyszerű, magyar módra épült palánkvár volt négy bástyával. /palánkvár-gerendákból, cölöpökből, vesszőfonadék közé döngölt földből épített védőfal-erőd./

Várday Pál négy éven át volt ura várának, 1549-ben halt Pozsonyban. Halála után Oláh Miklós a várat még kiépíttette és megerősíttette. Róla nevezték el Oláh-Újvárnak.

Verancsics Antal 1570.I.1-én lépett Oláh érsek helyébe, aki a várat a szó szoros értelmében újjáépíttette. 1573.VI.15-én váratlanul elhunyt.

A várnak nem volt hosszú élete. 1571.VII.7-én császári biztosok közölték az érsekkel, hogy a haditanács nem tartja fenntarthatónak a Nyitra bal partján épült léki várat, s szemben a léki várral ki is szemelnek egy alkalmasabb helyet az új vár számára. Rudolf király sürgetésére 1580-ban hadászati okokból a Nyitra jobb partján új várat építettek az esztergomi érsek győri birtokán. Tervezője és építője a tehetséges olasz Baldigara testvérek.

Ez egy szabályos hatszög alakú hatbástyás erődítmény volt. A bástyák nevei: Forgách, Zserotín, Frigyes, Császár, Ernő és Cseh; a két kapu: esztergomi és bécsi.

Rudolf király a vár építésének emlékére érmet is veretett e felirattal: "Neuhäusel erbaut 1581." / Érsekújvár felépítve 1581. / Érsekújvárnak első országos szereplése 1605-ben volt, amikor Bocskay István hadvezére Homonnai Drugeth Bálint 1605.X.17-én elfoglalta Érsekújvárt.

Másfél évtized múlva Bethlen Gábor csapatai vették ostrom alá a várat és 1619.IX.30-án Széchy György és Rhédey Ferenc Bethlen vezérei fejedelmük számára elfoglalták a várat.

1621.XII.31-én megkötött nikolsburgi béke értelmében Érsekújvár királyi erőd lett.

A Bethlen-féle háborúk lezajlása után egy ideig aránylag nyugalom uralkodott Érsekújváron és környékén.

1663.VIII.16-án Érsekújvárt kezdi ostromolni Köprülü Ahmed török nagyvezér. A vár 1663.IX.24-én török kézre került.

Forgách Ádám várkapitány hősiessége ellenére megfogyatkozott csapatával kénytelen elhagyni a várat.

A török hódoltság 1663-tól 1685-ig tartott. Lotharingiai Károly 1685.VII.7-én kezdte meg Érsekújvár ostromát. A vár 1685.VIII.19-én szabadult fel a török uralom alól 22-éves hódoltság után.

Érsekújvárnak mint mezővárosnak élete 1691-ben kezdődött. Széchényi György 1691.X.29-én kiváltságlevelet adott a városnak, amelyet 1692.X.12-én Lipót király meg is erősített.

A kiváltságlevél alapján szabadalmas érseki mezővárosnak neveztek városunkat, mert a 9. pont a község lakóinak szabad kereskedelmet biztosított az egész országban.

/kiváltságlevél- kiváltság adományozásáról szóló okirat /

1703-ban II. Rákóczi Ferenc kibontotta a szabadság zászlaját, s ezzel egy új korszak kezdődik a vár történetében.

1704. november 16-án ott lengett már Érsekújvár főkapuján Rákóczi piros-kék aranyos zászlaja. Érsekújvár ettől kezdve a kurucok egyik fő erőssége lett. Rákóczi Bottyánt nevezi ki érsekújvári főkapitánynak.

A kuruc idők egyik legszomorúbb emléke Ocskay László kivégzése Újvár piacán. Jávorka Ádám koldusnak öltözve 1710.I.2-án fogta el a császári seregek pártjára álló áruló Ocskayt, akit egyébként Rákóczi "villámának" neveztek. 1710.I.3-án a vár piacán lefejezték. Érsekújvár feladásával 1710.IX.24-én a kurucvilág megszűnt a vármegyében.

Az 1711-es szatmári béke lezárta a Rákóczi szabadságharc dicső korszakát.

Az.újvári vár birtokbavétele után a Habsburgok még az emlékéttől is szabadulni akartak.

III.Károly 1724-ben elrendelte a vár lebontását azzal az indoklással, hogy az stratégiai szempontból feleslegessé vált.

A lebontott vár köveit városi házak építésére, továbbá Lipótvár megerősítésére használták fel.

1723-ban rakták le egy új templom alapköveit Komáromban.Építéséhez a város a lerombolt érsekújvári bástyákból 600 000 téglát kért a helytartótanáctól, majd 1727-ben még 200 000 db-t vásárolt a várparancsnoktól.

Így ért véget a közel 150-éves nagy stratégiai és történelmi múltú érsekújvári várerőd története és egyben rendeltetése is.

1.kép-Érsekújvár közvetlen környékének térképe

2.kép-10.-12.századi sírlelőhely Érsekújvárott

Érsekújvár környéke lakott terület volt már a közép bronzkorszakban/1500-1300 i.e./,sőt ennél régebbi időkre vonatkozó régészeti leletek is előkerültek.Főleg szláv és avar sírgödröket találtak.A szlávok a VI.sz.végén és a VII.sz.elején jöttek erre a területre,az avarok a VII.-VIII.sz.jelentek meg itt először.E két nép keveredésének,együttélésének bizonyítéka az Érsekújvártól északra feltárt szláv-avar temető.A X.sz.-ból eredő számos sír,leletanyag igazolja a honfoglaláskori magyarok jelenlétét is.

A mai Érsekújvár környéke kereskedelmi szempontból is fontos szerepet játszott,hiszen e területen két jelentős útvonal keresztelte egymást.Az egyik az ún.Magna Via,mely Esztergomból indulva a mai Kőbölkúton és Kürtön át Udvardnál érte el a Nyitra-Zsitva mocsaras árterületét,majd Nyárhídnál tovább haladt Sempte,Szered,Nagyszombat és Holics érintésével.

A másik útvonal először Zsitvatőnél lépte át a Dunát,majd a mai Pajcs érintésével az Árpád-kori Léken keresztül Nyárhíd mellett elhaladva a Nyitra völgyében tartott északnak Lengyelország felé.

3.kép-Nyárhíd

A mai város területén,illetve határában négy falu terült el:Lék,Gúg,Gyorok,Nyárhíd.Közülük a legnagyobb és legjelentősebb Nyárhíd volt,mely először községként,a XVI.sz.-ban már mint mezőváros szerepelt.A XVII.sz.-ban pusztult el az Érsekújvár körül folyó harcokban.Szerepét a XVI.században Újvár vette át.

4.kép-Várday Pál

Várday Pál /1483-1549/esztergomi érsek,hogy megvédje birtokát és jobbágyait a török pusztítástól,1545-ben megkezdte a Nyitra folyó bal partján Lék falu határában Lék várának építését.Egyszerű,magyar módra épült négybástyás téglalap alakú palánkvár volt.

5.kép- Oláh Miklós

Várday Pál érsek halála után utódja Oláh Miklós /1493-1568 /esztergomi érsek a várat átépíttette, s ezért azt Oláh-Újvárnak nevezték.

6.kép- Verancsics Antal

Verancsics Antal, 1570.I.1-én lépett Oláh érsek helyébe, aki a várat a szó szoros értelmében újjáépíttette és 1573 és tavaszán adta át teljesen helyreállítva a királynak. Már 1571 nyarán, amikor Verancsics érsekprímás az erődítés munkáinak megtekintésére érkezett, vele együtt jöttek a király biztosai is: Salm Miklós, gróf Zserotín Fri-gyes és Proznovsky Primiszló, kik az érsek jelenlétében jelölték ki az építendő új vár terepét, melynek építése 1577 táján indult meg. Verancsics 1573.VI.15-én halt meg.

7.kép- Érsekújvár tervrajza

8.kép- A két újvári vár rajza

Így jött létre 1580-ban a második Újvár a Nyitra folyó jobb partján az érsek gyoroki birtokán. Az új vár szabályos hatszög alakú volt 6 bástyával és két kapuval.

9.kép- Bocskay István

Érsekújvár országos szereplése 1605-ben kezdődött, amikor Bocskay István hadvezér Homonnai Drugeth Bálint vette ostrom alá a várat és 1605.X.17-én be is vonult csapataival.

10.kép- Bethlen Gábor

Másfél évtized múlva Bethlen G. csapatai vették ostrom alá a várat és 1619.IX.30-án Széchy György és Rhédey Ferenc Bethlen vezéreinek fejedelmük számára elfoglalták. 1619. X.2-án Érsekújvár megadja magát.

11.kép- Boucqoy Károly

1621.VII.10. Boucqoy Károly belga származású generális, Andód és Érsekújvár között elterülő síkságon elesett és serege szerteszéledt. Ő volt az, akit III. Ferdinánd Érsekújvár elfoglalására küldött.

1621.XII.31-én megkötött nikolsburgi béke értelmében Érsekújvár királyi erőd lett.

12.13.14.15.16.kép-Pázmány Péter és a Szt.Ferencrendi -templom
1631.V.24-én Pázmány Péter/1540-1637/ ünnepélyes keretek
között felszentelte a Szt.Ferencrendi templomot és zárdát,
melyet maga Pázmány alapított 1626.XII.8-án.Ő telepítette
ide a ferencrendi barátokat 1631-ben./Ferencrendiek-papi
rend, amelyet Asszisi szt.Ferenc alapított a XIII.sz.elej./

17.kép-Forgách Ádám

Forgách Ádám 1643-tól Érsekújvár főkapitánya volt.

18.kép- Köprülüzáde Ahmed Fazil

19.kép- Forgách kivonulása a várból

1663.VIII.16-án kezdi ostromolni Érsekújvárt Köprülüza-
de Ahmed Fazil török serege.A vár 1663.IX.24-én török
kézre került és Forgách Á.várkapitány megfogvatkozott
csapatával kénytelen elvonulni.

20.kép- Pálffy János

Érsekújvárnak a török hódoltság alól való felszabadítá-
sára az a körülmény adta meg az alkalmat, hogy Kara Musz-
tafa 1683-ban Bécs alatt súlyos vereséget szenvedett.
Pálffy János gróf 1683-ban részt vett Érsekújvár siker-
telen ostromában.

21.kép- Lotharingiai Károly

22.kép- Érsekújvár körülzárása és ostroma 1685-ben

23.kép- A törökök kiűzése 1685-ben

Lotharingiai Károly 1685.VII.7-én kezdte meg Érsekújvár
ostromát.1685.VIII.19-én szabadult fel a vár a 22-évig
tartó török uralom alól.

24.kép- Széchényi György

Érsekújvárnak mint mezővárosnak élete 1691-ben kezdődött.
Széchényi György/1596-1695/ kiváltságlevelet adományo-
zott Érsekújvárnak 1691.X.29-én, amelyet Lipót király is
megerősített 1692.X.12-én.

25.kép- Török emlékmű

A török uralom alól való felszabadulás 250.évfordulója
alkalmából épült emlékmű /1685-1935/ a Czuczor Gergely
Alapiskola parkjában.

26.kép- Mária-kápolna

A Mária-kápolna 1700 körül épült. A monda szerint 1709-ben az itt levő és a környék által igen tisztelt Mária-kép könnyezett.

27.kép- Bottyán János

1704.XI.16-án Bottyán János/1643-1709/ dandárnok rohammal foglalta el Érsekújvárt és 1708 januárjában vette át a parancsnokságot.

28.kép- II.Rákóczi Ferenc

II.Rákóczi Ferenc udvarával együtt 1706.IX.24-én érkezett Újvárra.

29.kép- Bercsényi Miklós

Bercsényi M.II.Rákóczi F.országos főtábornoka rendeletére erősítették meg Érsekújvárt. Emléktáblája a Szt.Ferenc-rendiek kolostorának falában van elhelyezve.

30.kép- Ocskay lefejezése

1709.XII.31-én Jávorka Ádám koldusnak öltözve elfogta Ocskayt. 1710.I.2-án érkezett meg az áruló Ocskayval Érsekújvárra, akik fejjesztésre ítélték. 1710.I.13-án Ocskayt lefejezik.

31.kép- Heister tábornok

1710.aug.-ban Heister tábornok a császári hadakkal körülvárta az újvári várerődöt. 1710.IX.22-én II.Rákóczi kuruc hadai letették Heister hadai előtt a fegyvert.

32.kép- Simor János

33.kép- Flébánia templom

Az 1580 körül épült plébánia templom vagy nagytemplomot Simor János/1867-1891/ eszterg. hercegprímás 1877-ben építtette újjá.

34.kép- Bernolák Anton

35.kép- Szentháromság -kápolna

1722-ből maradt fenn a vásártéri Szent Háromság kápolna. A kápolna jobb oldalán nyugszik Bernolák Anton újvári plébános, neves szlovák nyelvész és író.

36.kép- III.Károly király

1724-ben III.Károly király lebontatja Érsekújvár falait.

Fényképezte : Berta András

Grafika : Kassa György

A képanyagért köszönet illeti Major Ferencet
Érsekújvár, 1990